

Tijdelijk besluit van, houdende regels betreffende de opzet, inhoud en evaluatie van experimenten in de rechtspleging (Tijdelijk Experimentenbesluit rechtspleging)

Nota van toelichting

ALGEMEEN

1. Inleiding

De Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging (hierna: de wet) biedt een ruime mogelijkheid om bij wijze van experiment af te wijken van het reguliere burgerlijk procesrecht. Zo kan een experimentele procedure eerst worden getoetst aan de praktijk, alvorens die procedure, na een positief resultaat van het experiment, in een wetswijziging op te nemen. Het uiteindelijke doel is het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting. Dit Tijdelijk Experimentenbesluit rechtspleging, dat is gebaseerd op artikel 2, tweede lid, van de wet, geeft richting wanneer van die brede afwijkingsbevoegdheid gebruik wordt gemaakt. Het besluit omvat nadere regels voor de opzet, inhoud en evaluatie van experimenten en in verband hiermee ook voor het opstellen van de algemene maatregelen van bestuur waarin de experimenten worden vastgelegd.

Het besluit draagt eraan bij dat de ruime bevoegdheid tot afwijking die de wet biedt, bij ieder experiment met voldoende waarborgen wordt omgeven. Het besluit bevat enerzijds voorschriften die een leidraad bieden voor de rechtspraak en de wetgever bij het in onderling overleg opzetten van experimenten en voor het voorbereiden en uitvoeren van het evaluatietraject. Anderzijds zijn in het besluit ook voorschriften opgenomen die de wetgever ondersteuning bieden bij het opstellen van de algemene maatregel van bestuur en de bijbehorende toelichting, waarin een experiment wordt vastgelegd. Deze laatste categorie voorschriften helpt om bij ieder experiment aan rechtzoekenden en andere betrokkenen duidelijk te maken wat het experiment inhoudt, wat het doel en de verwachtingen ervan zijn bij zowel de rechtspraak als de wetgever en hoe de eisen en waarborgen die voortvloeien uit de wet zijn opgevolgd, alsmede hoe het experiment zal worden geëvalueerd. Tezamen leiden deze regels tot een uniforme aanpak van experimenten en vormen zij een spoorboekje voor zowel de rechtspraak als de wetgever om de ruime afwijkingmogelijkheid ten volle te benutten en daarbij tegelijkertijd binnen het kader van de wet te blijven, zodat een zorgvuldige voorbereiding, uitvoering en evaluatie van experimenten wordt geborgd. Tot slot geeft het besluit houvast aan de Toetsingscommissie experimenten rechtspleging, die elk voorstel voor die algemene maatregelen van bestuur vooraf zal toetsen om te zien of het experiment voldoet aan alle wet- en regelgeving, waaronder dit besluit.

Het besluit geeft handvatten voor het toelichten van de manier waarop aan de eisen en waarborgen van de wet is voldaan, zoals het uitvoeren van het experiment binnen de grenzen van de fundamentele beginselen van het procesrecht, de verdragen en de EU-regelgeving. Het besluit draagt de omstandigheden aan om te betrekken bij het bepalen van de omvang van het experiment, zoals de categorieën zaken waarop het experiment betrekking zal hebben, de afwijkingen van de wetten die in het experiment worden meegenomen en de rechtbank(en) waar het experiment zal worden uitgevoerd. Verder worden onder meer algemene regels gegeven voor de eenvormige uitvoering van experimenten, de bekendheid die gegeven wordt aan de experimenten, het overgangsrecht in de algemene maatregelen van bestuur en de evaluatie van experimenten. Het besluit beoogt geen limitatieve opsommingen te geven. Per experiment zal moeten worden bekeken wat er voor dat specifieke geval eventueel nog moet worden bepaald en toegelicht.

Op deze wijze wordt bij ieder experiment verantwoording afgelegd over de wettelijke eisen en waarborgen en is het vanaf de start van het experiment duidelijk wat het doel is, wat de verwachtingen zijn, wat de inhoud is en hoe het experiment zal worden geëvalueerd. Dat geeft niet alleen een leidraad voor de wetgever, de rechtspraak en de Toetsingscommissie, maar het geeft ook inzicht in het experiment voor rechtzoekenden, rechtsbijstandverleners, rechters en andere betrokkenen. Aan een experiment ligt een bepaalde verwachting ten grondslag, maar ook

een bepaalde mate van onzekerheid en daarom is er niet meteen voor het instrument van een wetwijziging gekozen. Het is belangrijk daarover verantwoording af te leggen, teneinde te kunnen beoordelen of het instrument van het experiment terecht is ingezet. Een experiment is meer dan een wetgevende maatregel, het is ook een maatregel die aanzet tot een onderzoek in de praktijk of er met een experimentele procedure een bijdrage kan worden geleverd aan het bereiken van de doelstelling van de experimentenwet, te weten het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting (artikel 1, eerste lid, van de wet). Als de civiele geschilbeslechting op die punten kan worden verbeterd, draagt dit bij aan een oplossing voor het in de praktijk gevoelde probleem dat de rechtspraak niet altijd maatschappelijk effectief is. Dat kan rechtstreeks te maken hebben met de wijze van geschilbeslechting, waardoor partijen zich bijvoorbeeld niet gehoord voelen of de drempel tot de rechter als te hoog ervaren. Maar maatschappelijk effectieve rechtspraak kan ook bijdragen aan het beheersen of oplossen van specifieke maatschappelijke problemen, zoals het leed dat kinderen ondervinden bij een vechtscheiding. Als via een experiment gekomen kan worden tot een nieuwe procedure waarbinnen geschillen in het kader van een echtscheiding minder snel kunnen escaleren, kan daarmee ook een bijdrage geleverd worden aan het beheersen of oplossen van dit specifieke maatschappelijke probleem.

De in deze toelichting genoemde artikelen verwijzen naar de artikelen in dit besluit, tenzij anders is aangegeven. Wanneer in deze toelichting wordt verwezen naar algemene maatregelen van bestuur, dan worden daarmee de algemene maatregelen van bestuur bedoeld waarin de experimenten worden vastgelegd (zie ook artikel 1). Als wordt verwezen naar het besluit, dan wordt daarmee dit Tijdelijk Experimentenbesluit rechtspleging bedoeld. Hieronder wordt in paragraaf 2 een korte samenvatting gegeven van het besluit. Voor de verdere achtergrond van dit besluit en de wet, zij verwezen naar de memorie van toelichting bij het voorstel van de wet, Kamerstukken II 2018/19, 35 263, nr. 3 en de overige Kamerstukken daaromtrent.

2. Hoofdpijnen opzet en inhoud

Hoofdstuk 2 van het besluit geeft voorschriften voor de opzet en inhoud van de experimenten en van de algemene maatregelen van bestuur waarin de experimenten worden vastgelegd. Voorop staat dat met elk experiment wordt beoogd om bij te dragen aan de doelstelling van de wet. Elk experiment heeft daarmee als doel heeft het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting (artikel 1, eerste lid, van de wet). Zoals hiervoor is opgemerkt, wordt met een experiment gepoogd een bijdrage te leveren aan de beheersing of de oplossing van een in de praktijk gevoeld probleem, namelijk dat de rechter de rechtspraak niet altijd maatschappelijk effectief is. In dat kader wordt een experiment opgezet waarbij een experimentele procedure wordt beproefd om hiervoor een oplossing te vinden. Daarnaast kan een experiment ook bedoeld zijn om via een verbetering van de civiele geschilbeslechting een bijdrage te leveren aan het beheersen of oplossen van andere maatschappelijke problemen, zoals de in de vorige paragraaf genoemde vechtscheidingen. Hoofdstuk 2 omvat verschillende voorschriften die de rechtspraak en de wetgever helpen om keuzes te maken bij het opzetten van experimenten. Van belang is dat in de algemene maatregel van bestuur en de bijbehorende nota van toelichting duidelijk wordt gemaakt hoe die keuzes zijn gemaakt en onder welke voorwaarden het aangedragen maatschappelijke probleem in het experiment wordt aanpakt (artikel 2, eerste lid). Zoals eerder is opgemerkt, zorgt dit ervoor dat bij ieder experiment aan rechtzoekenden en andere betrokkenen duidelijk wordt gemaakt wat het experiment inhoudt, wat het doel en de verwachtingen zijn bij zowel de rechtspraak als de wetgever en hoe de eisen en waarborgen die voortvloeien uit de wet, zijn opgevolgd.

Zo is geregeld dat in de toelichting bij de algemene maatregel van bestuur wordt toegelicht waarom een experiment noodzakelijk is en er niet is gekozen voor een wetwijziging (artikel 2, tweede lid, onderdeel a). Er wordt aandacht besteed aan de vraag op welke wijze is geborgd dat de afwijkingen van de wetten binnen de grenzen blijven die zijn getrokken door voor Nederland in werking getreden verdragen en EU-regelgeving en door de fundamentele beginselen van procesrecht (artikel 2, tweede lid, onderdeel b). Ook wordt toegelicht hoe wordt geborgd dat het experiment geen nadelige financiële gevolgen heeft voor de hoogte van griffierechten en

rechtsbijstand (artikel 2, tweede lid onderdeel c). Verder wordt geduid hoeveel zaken in het experiment worden verwacht (artikel 2, derde lid, onder a) en welke eventuele neveneffecten in het experiment kunnen optreden (artikel 2, derde lid, onderdeel b). In de toelichting wordt ook een heldere beschrijving gegeven van het verloop van de volledige procedure, waarbij wordt toegelicht hoe de afwijkingen van het reguliere procesrecht aansluiten op de artikelen die ongewijzigd van toepassing blijven. Ook de verschillen tussen de experimentele en de reguliere procedure worden beschreven en toegelicht, ondersteund door een tabel waarin de verschillen artikelsgewijs overzichtelijk op een rij worden gezet (artikel 2, vierde lid).

In elke algemene maatregel van bestuur wordt verder bepaald of het experiment een dwingend, facultatief of vrijwillig karakter heeft (artikel 3). Ingevolge artikel 2, eerste lid, onder a, van de wet wordt in de algemene maatregel van bestuur ook bepaald hoe lang het experiment duurt met een maximum van drie jaar (artikel 1, eerste lid, van de wet). Volgens dit besluit is een eventueel kortere duur afhankelijk van de termijn waarvan wordt verwacht dat die nodig is om voldoende informatie te kunnen vergaren om de effecten van het experiment te kunnen bepalen (artikel 4). Bij het bepalen van het doel, het onderwerp en de inhoud van het experiment, worden ook de reeds afgeronde of nog lopende experimenten en vrijwillige pilots van de rechtspraak betrokken (artikel 5). Het doel van het experiment en de informatie die nodig is om het effect van het experiment te kunnen bepalen, zijn evenals de uitvoerbaarheid en toepasbaarheid omstandigheden waarmee rekening wordt gehouden bij het bepalen van de zaken waarop een experiment betrekking heeft (artikel 6). Daarnaast wordt bij het vaststellen van de afwijkingen van de wetten rekening gehouden met de kennis en vaardigheden die nodig zijn voor de experimentele procedure, de gevolgen voor de kosten en de werkdruk van die procedure en de effecten op het gedrag van de bij een experimentele procedure betrokken personen. Dit alles wordt gezien vanuit zowel de rechtzoekenden en procespartijen, de rechters en gerechtsambtenaren, als de rechtsbijstandverleners en andere personen die beroepsmatig bij het experiment zijn betrokken (artikel 7).

Bij ieder experiment wordt toegelicht op basis van welke overwegingen de rechtbank of rechtbanken zijn aangewezen die het experiment gaan uitvoeren. Daarbij wordt ten minste aandacht besteed aan een evenwichtige verdeling van experimenten en vrijwillige pilots over de gerechten, op de ervaring die een gerecht al heeft met vrijwillige pilots over een soortgelijk onderwerp als dat van het experiment en op de vraag of de aard van het experiment aansluit bij het karakter van de zaken die gemiddeld spelen bij het desbetreffende gerecht (artikel 8). Ook is het mogelijk om een rechtbank bij de evaluatie van het experiment te betrekken, die informatie over de reguliere procedure zal aanleveren, zodat de ervaringen in de experimentele procedure kunnen worden vergeleken met die in de reguliere procedure (artikel 8, tweede lid).

Voorkomen moet worden dat zaken die per abuis niet op de juiste manier worden aangebracht bij een rechtbank waar een experiment wordt uitgevoerd, niet in de juiste procedure terecht komen. De rechtspraak zal daarbij een rol spelen en in de algemene maatregelen van bestuur wordt bepaald hoe eventuele gebreken in het aanbrengen worden opgelost (artikel 9). Verder geeft het besluit een aantal voorschriften voor het overgangsrecht in de algemene maatregelen van bestuur (artikel 10). Het zal onder andere mogelijk zijn om zaken die aanhangig zijn gemaakt voordat het experiment in werking trad, alsnog onder de experimentele procedure te behandelen.

Het besluit bewaakt de eenvormige uitvoering van experimenten. Dat is van belang voor de evaluatie. Het betekent in ieder geval dat de wettelijke bepalingen waarvan in het experiment wordt afgeweken, tijdens de duur van het experiment niet worden gewijzigd als dat de evaluatie van het experiment verstoort. Ook het experiment zelf wordt niet tussentijds gewijzigd als dat de evaluatie verstoort (artikel 11).

Ten slotte wordt in hoofdstuk 2 geregeld dat er voldoende bekendheid wordt gegeven aan experimenten (artikel 12). Rechtzoekenden en andere betrokkenen worden in begrijpelijk taal voorgelicht over het experiment, zowel wat betreft de duur en de toepassing ervan, als over de inhoud en de gang van zaken in de procedure. In de toelichting bij de algemene maatregel van bestuur wordt uitgelegd hoe hieraan gevolg wordt gegeven. De Raad voor de rechtspraak zal ook een website bijhouden over alle wettelijke experimenten en vrijwillige pilots.

3. Hoofdpijnen evaluatie

Hoofdstuk 3 van het besluit omvat voorschriften die de rechtspraak en de onderzoekers een handreiking bieden bij de voorbereiding en latere uitvoering van de evaluatie van het experiment en de wetgever helpen dit traject vast te leggen in de algemene maatregel van bestuur. In artikel 13 worden de uitgangspunten van het evaluatieonderzoek opgesomd. De nadere invulling daarvan zal gebeuren in het evaluatieprotocol dat de Raad voor de rechtspraak heeft opgesteld en gepubliceerd op www.rechtspraak.nl [PM]. Het is in ieder geval van belang dat de onderzoekers die de evaluatie uitvoeren, onderzoeken of en in welke mate de afwijkingen van de wetten in de experimentele procedure bijdragen aan het doel van het experiment: de beheersing of oplossing van het maatschappelijke probleem dat aan het experiment ten grondslag ligt. In de algemene maatregel van bestuur wordt bepaald welke onderzoeksmethoden voor de evaluatie worden gebruikt en welke criteria daarbij worden toegepast (artikel 14).

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het evaluatieonderzoek ligt bij de Raad voor de rechtspraak, die daarover overlegt met de Minister voor Rechtsbescherming (artikel 16, eerste lid). De onderzoeksinstantie of de onderzoekers die de evaluatie gaan uitvoeren, worden vermeld in de algemene maatregel van bestuur (artikel 16, tweede lid). In het besluit wordt de onafhankelijkheid van de onderzoekers benadrukt en in de toelichting bij de algemene maatregelen van bestuur wordt toegelicht hoe die onafhankelijkheid in het desbetreffende experiment is gewaarborgd (artikel 16, derde en vierde lid). In artikel 17 is geregeld dat de gerechten zoveel mogelijke medewerking dienen te verlenen aan de onderzoekers, bijvoorbeeld door toegang te verlenen tot vergaderingen en zittingen in het kader van de experimentele procedure en tot de betrokken rechters en andere medewerkers en hun inzage geven in noodzakelijke informatie en procesdossiers. De gerechten zullen ook procespartijen verzoeken om deel te nemen aan het onderzoek. De onderzoekers stellen in overleg met de gerechten een onderzoeksprotocol op, waarin afspraken hierover worden vastgelegd.

De evaluatie moet uiterlijk drie maanden voor het einde van het experiment aan het parlement worden aangeboden (artikel 3, eerste lid, van de wet). Daarom is voorgeschreven dat zes maanden voor het einde van het experiment een conceptrapport wordt aangeboden en het eindrapport uiterlijk vier maanden voor het einde van het experiment gereed zal zijn (artikel 18). Mede daarom is het van belang dat de evaluatie tijdens het experiment wordt uitgevoerd (artikel 15).

4. Adviezen

PM

5. Financiële gevolgen en administratieve lasten

Evenals geldt voor de wet, geldt ook voor dit besluit dat het enkel een regeling bevat voor toekomstige algemene maatregelen van bestuur waarin de experimenten worden vastgelegd. Dit besluit heeft daarom geen financiële gevolgen. Pas bij de uitwerking van de experimenten kan worden bepaald of er dergelijke gevolgen aan verbonden zijn. De financiële gevolgen van een experiment zullen dus aan bod komen in het kader van de desbetreffende algemene maatregel van bestuur.

Om dezelfde reden vloeien uit dit besluit geen administratieve lasten voort. Het besluit geeft enerzijds regels die moeten worden uitgevoerd in de algemene maatregelen van bestuur en is voor dat deel gericht op de wetgever. Anderzijds zijn de regels van toepassing op de uitvoering van de toekomstige experimenten door de Raad voor de rechtspraak en de betrokken gerechten en op de evaluatie door de onderzoekers. Ook de kosten daarvan kunnen pas worden berekend als het concrete experiment is vormgegeven. Verder kan hier nog aan worden toegevoegd dat het burgerlijk procesrecht ten algemene buiten de kwantitatieve reductiedoelstellingen voor administratieve lasten valt. Het procesrecht biedt waarborgen voor een eerlijke en efficiënte procesvoering. Waar in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering eisen worden gesteld aan de informatie-uitwisseling met de rechter of de wederpartij, hangen die direct samen met deze

waarborgfunctie en vanwege dit bijzondere karakter worden ze niet onverkort als administratieve lasten aangemerkt.

ARTIKELEN

Artikel 1

Artikel 1 bevat de definities van enkele in het besluit gebruikte begrippen. "De wetten" verwijst naar alle wetten waarvan in experimenten kan worden afgeweken: het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (hierna: Rv), de Wet op de rechterlijke organisatie, de procesrechtelijke bepalingen van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek, de procesrechtelijke bepalingen van de Faillissementswet, de Wet op de rechtsbijstand en de Wet griffierechten burgerlijke zaken en de daarop gebaseerde lagere regelgeving. "Experiment" is de meest ruime overkoepelende term voor het gehele tijdelijke project ter voorbereiding, regeling en uitvoering van een gerechtelijke procedure die op basis van een algemene maatregel van bestuur zal worden gevoerd en waarbij wordt afgeweken van een of meer van de hiervoor genoemde wetten. De "andere tijdelijke procedures" zijn de zogenaamde pilotprocedures die op basis van artikel 96 Rv door een of meer rechtbanken op tijdelijke basis worden gehouden. Denk daarbij aan de spreekrechter in de rechtbank Noord-Nederland, de regelrechter in de rechtbank Rotterdam en de wijkrechter in de rechtbank Den Haag.

Ten slotte is een definitie opgenomen van "toelichten". Zoals hiervoor in paragraaf 1 is uitgelegd, bevat dit besluit enerzijds voorschriften over de opzet van experimenten en de evaluatie daarvan en anderzijds voorschriften over de inrichting en toelichting van de algemene maatregelen van bestuur waarin de experimenten worden vastgelegd. In afwijking van hetgeen gebruikelijk is voor wet- en regelgeving, worden in dit besluit ook voorschriften gegeven voor de toelichting van de algemene maatregel van bestuur waarin een experiment wordt vastgelegd. Dat is gerechtvaardigd vanuit het bijzondere karakter van de wet en het besluit. Ten eerste is een algemene maatregel waarin een experiment wordt vastgelegd niet alleen een wetgevende maatregel, maar ook een maatregel die aanzet tot een praktijkonderzoek ter bevordering van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting (artikel 1, eerste lid, van de wet). In dat kader wordt een experimentele procedure beproefd om een bijdrage te kunnen leveren aan de beheersing of oplossing van een maatschappelijk probleem. De evaluatie van het experiment neemt daarbij een belangrijke plaats in. Dan volstaat het niet om voor te schrijven dat bij de afbakening van het experiment rekening wordt gehouden met de uitvoerbaarheid en toepasbaarheid van het experiment. Van belang is dat in de algemene maatregel van bestuur wordt beschreven en ook toegelicht dat dit zo is en hoe aan deze waarborgen is voldaan. Ten tweede vervult dit besluit de rol van een leidraad voor zowel de rechtspraak als de wetgever om de ruime afwijkmogelijkheid ten volle te benutten en daarbij tegelijkertijd goed binnen het kader van de wet te blijven, zodat een zorgvuldige voorbereiding, uitvoering en evaluatie van experimenten wordt geborgd. Dit besluit draagt eraan bij dat de inhoud, opzet en evaluatie van een experiment een geheel vormen. Zo krijgen rechtzoekenden en andere betrokkenen een goed inzicht in wat het experiment inhoudt, wat hierbij het doel en de verwachtingen zijn bij zowel de rechtspraak als de wetgever, hoe de eisen en waarborgen die voortvloeien uit de wet zijn opgevolgd, alsmede hoe het experiment zal worden geëvalueerd. Die rol van leidraad is niet alleen in artikelen te vangen, zoals ook blijkt uit de bijlage bij het advies van de Afdeling advisering van de Raad van State bij het voorstel voor de wet. Daarin is een handreiking gegeven voor de opzet en evaluatie van experimenten, waarbij de Afdeling adviseert deze in een algemene maatregel van bestuur op te nemen. Een deel daarvan is verwerkt door middel van de voorschriften in dit besluit om in de toelichting de opvolging van bepaalde waarborgen, zoals onafhankelijk onderzoek, en de gemaakte keuzes toe te lichten. Dit is ook van belang nu de Toetsingscommissie experimenten rechtspleging zal toetsen of in de algemene maatregelen van bestuur aan alle eisen van de wet en dit besluit is voldaan. Het is van belang dat zij daartoe over informatie in de algemene maatregelen van bestuur kunnen beschikken, aan de hand waarvan ze kan beoordelen of die algemene maatregelen van bestuur aan de eisen voldoen. Zoals blijkt uit de hiervoor gegeven

voorbeelden, komt een deel van die informatie noodzakelijkerwijs in de nota van toelichting te staan.

Artikelen in dit besluit die zijn geformuleerd als "bepaald wordt" of "toegelicht wordt" moeten worden uitgevoerd in de algemene maatregelen van bestuur respectievelijk de daarbij horende nota van toelichting. De artikelen die in de algemene maatregelen van bestuur moeten worden uitgevoerd, zijn de artikelen 2, eerste lid, 3, 8, tweede lid, 9, tweede lid, 10, 14, eerste lid, en 16, tweede lid. De artikelen die voorschriften geven voor de toelichting in de nota van toelichting bij de algemene maatregelen van bestuur zijn de artikelen 2, tweede tot en met vierde lid, 3, eerste lid, 4, tweede lid, 5, tweede lid, 6, tweede lid, 7, tweede lid, 8, eerste lid, 9, derde lid, 12, derde lid, 14, tweede lid, en 16, vierde lid. Alle andere artikelen in dit besluit zijn rechtstreeks van toepassing op de experimenten en de evaluatie ervan.

Artikel 2

Het eerste lid van artikel 2 schetst het kader waarbinnen experimenten plaatsvinden. Dit kader wordt enerzijds bepaald door het doel van het experiment. Doel van elk experiment is om in de praktijk te beproeven of met een experimentele procedure een bijdrage kan worden geleverd aan het bereiken van de doelstelling van de wet, te weten het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting (artikel 1, eerste lid, van de wet). Daarnaast heeft ieder experiment tot doel een bijdrage te leveren aan de beheersing of oplossing van een specifiek maatschappelijk probleem, zoals de eerder genoemde vechtscheidingen. Anderzijds is de voorwaarde dat de afwijkende procedure in overeenstemming met de artikelen 3 tot en met 12 moet worden ingericht, ook onderdeel van het kader.

Het formuleren van een concreet maatschappelijk probleem dat aanleiding heeft gegeven voor het experiment vloeit ook voort uit de Aanwijzingen voor de Regelgeving (AR). Volgens de toelichting bij AR 2.41 moet experimentenwetgeving gaan om het proefondervindelijk vaststellen of een bepaald instrument een bijdrage levert aan het beheersen of oplossen van een maatschappelijk probleem. In de aanhef van artikel 1, eerste lid, van de wet is bepaald dat het oogmerk van de experimenten is het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting. Om dergelijke geschilbeslechting te bevorderen, moet eerst duidelijk zijn waar er een probleem ligt en waarom en voor wie is dat een probleem is. Het maatschappelijk probleem kan erin gelegen zijn dat de civiele procedure niet optimaal werkt en dat de manier waarop het huidige procesrecht is ingericht in de weg staat aan eenvoudige, snelle effectieve en de-escalerende geschilbeslechting. Zo is het mogelijk dat rechtszoekenden door de formaliteiten rondom een civiele procedure een te grote afstand ervaren tot de rechter en zij er daardoor van worden weerhouden om een geschil aan de rechter voor te leggen. Vraag is dan of de toegang tot de rechter laagdrempeliger kan worden gemaakt door enkele van die formaliteiten los te laten en zo ja, welke? Het is ook mogelijk dat het gaat om een breder maatschappelijk probleem, zoals de schuldenproblematiek of vechtscheidingen. In dat geval gaat het meer om de vraag of een alternatieve vorm van rechtspleging kan leiden tot een eenvoudiger, snellere, effectievere en de-escalerende geschilbeslechting en op die manier kan bijdragen aan de beheersing of oplossing van dit maatschappelijke probleem. Dat maatschappelijke probleem moet zo concreet en nauwkeurig mogelijk worden omschreven. Vervolgens is het de bedoeling dat overeenkomstig de artikelen 3 tot en met 12 wordt aangegeven op welke manier de afwijkende procedure in het experiment een beheersing of oplossing beoogt te bieden voor dit probleem. Hier gaat het dus om de vraag welke positieve effecten – in termen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting en de beheersing of oplossing van het aangedragen maatschappelijke probleem – er verwacht worden. Alleen dan kunnen immers in de evaluatie de doeltreffendheid en effecten van het experiment worden vastgesteld (zie artikel 3, eerste lid, van de wet). Daarbij is het van belang om ten eerste uit te leggen van welke veronderstellingen het experiment uitgaat en waarom de afwijkingen van de wetten een oplossing kunnen bieden voor het maatschappelijke probleem en ten tweede welke mechanismen een rol spelen bij de veronderstelling dat de afwijking van de wetten tot de gewenste uitkomst leidt. Als een experiment bijvoorbeeld is bedoeld om te komen tot een versnelling van de procedure, dan zal worden toegelicht waarom juist de voorgestelde afwijkingen van de wetten dat naar verwachting zullen

bereiken en hoeveel tijd daarmee naar verwachting wordt bespaard. Zo kan het plannen van een zitting onmiddellijk na het aanhangig worden van een zaak mogelijk voorkomen dat partijen eerst nog allerlei processtukken en akten willen uitwisselen (eerste gedragseffect), waardoor er sneller een schikking kan worden bereikt (tweede gedragseffect) en de procedure met weken of maanden kan worden ingekort (versnelling). De bijzondere sociaalwetenschappelijke deskundigheid in de Toetsingscommissie zal hierbij worden ingezet, om te toetsen of de veronderstelling van deze gedragseffecten is gerechtvaardigd.

Het tweede lid zorgt ervoor dat er bij de formulering van een experiment verantwoording wordt afgelegd over een aantal waarborgen. Ten eerste wordt toegelicht waarom het noodzakelijk is de doeltreffendheid en effecten van de afwijkingen van de wetten in een experiment aan de praktijk te toetsen (onderdeel a). Het is niet de bedoeling dat lichtvaardig voor het instrument van een tijdelijke afwijking van de wet bij algemene maatregel van bestuur wordt gekozen. Een experiment heeft een bepaalde mate van onzekerheid in zich. Vanwege die onzekerheid is er niet voor een wetswijziging gekozen. Het is een balans: enerzijds veronderstelt onderdeel a bepaalde onzekerheden, want anders was er geen experiment nodig, maar anderzijds wordt er ook van uitgegaan dat er een redelijke verwachting is dat de wettelijke afwijkingen in het experiment bijdragen aan het realiseren van de doelstelling ervan. Beide aspecten zullen in de toelichting aan bod komen.

Ten tweede wordt de wetgever gevraagd toe te lichten dat er alleen van de wetten wordt afgeweken voor zover dat nodig is voor het doel van het experiment (onderdeel b). Deze waarborg is opgenomen in artikel 1, vierde lid, tweede volzin, van de wet. Deze bepaling strekt ertoe te voorkomen dat er meer wordt afgeweken van de wetten dan nodig is of dat het experiment geldt voor een grotere doelgroep of meer gerechten dan nodig is voor het doel van het experiment. Daarom zal bij deze toelichting worden aangegeven waarom is gekozen voor specifiek deze afwijkingen, bijvoorbeeld door aan te geven welke alternatieven zijn overwogen. Ook betekent dit onderdeel dat er per artikel in de algemene maatregel van bestuur zal worden toegelicht waarom die afwijking noodzakelijk is.

Ten derde wordt toegelicht dat is voldaan aan de waarborgen van artikel 1, vijfde en zesde lid van de wet (onderdeel b). Het gaat hier om de waarborgen met betrekking tot grondrechten, beginselen van een goede procesorde, verdragen en EU-regelgeving. In de toelichting wordt aandacht besteed aan de vraag of de afwijkingen van de wetten ten minste de volgende rechten en beginselen waarborgen (artikel 1, vijfde lid, van de wet): het recht op toegang tot de rechter, het recht op een eerlijk proces door een onafhankelijke en onpartijdige rechter, het beginsel van hoor en wederhoor, het beginsel van openbaarheid van rechtspraak, het recht op afwikkeling van de procedure binnen een redelijke termijn, de beginselen die uit een goede procesorde voortvloeien en het recht op het instellen van hoger beroep en cassatie van een vonnis in een experimentele procedure. Bovendien wordt bij een afwijking van de Wet griffierechten burgerlijke zaken en de Wet op de rechtsbijstand toegelicht dat die afwijking niet leidt tot een verlaging van het bedrag van de rechtsbijstandsvergoeding of tot een verhoging van het griffierecht, ten opzichte van de bij of krachtens die wetten geldende bedragen en rechten (onderdeel c en artikel 1, derde lid, van de wet). Ten slotte wordt in dit kader toegelicht dat de afwijking niet in strijd komt met voor Nederland in werking getreden verdragen, EU-verordeningen en de bijbehorende goedkeurings- en uitvoeringsregelingen en met bepalingen die strekken tot implementatie van EU-richtlijnen (onderdeel b en artikel 1, zesde lid, van de wet). Hiervoor zij verder verwezen naar paragrafen 4.4, 4.5 en 7 (onder het kopje "Verenigbaarheid met Grondwet en inachtneming van andere fundamentele rechten") van de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel (Kamerstukken II 2018/19, 35 263, nr. 3).

Het derde lid schrijft ten eerste voor toe te lichten wat de verwachtingen zijn van de gevolgen van het experiment ten aanzien van het aantal zaken waarin het experiment zal worden toegepast (onderdeel a). Daarbij kan ook aandacht worden besteed aan de vraag of het de verwachting is dat er zaken zullen worden aangetrokken die anders niet zouden zijn aangebracht of wellicht bij een andere rechtbank. Dit laatste is mogelijk als er in een zaak verschillende rechtbanken bevoegd zijn. Ten tweede wordt toegelicht welke eventuele neveneffecten worden verwacht (onderdeel b). Dat kunnen zowel positieve als negatieve neveneffecten zijn. Het kan gaan om gedragseffecten, effecten op de afhandeling of de uitkomsten van de zaken of om effecten op de belasting van

rechters en ander rechtbankpersoneel en op de behandeling van de rest van de zaken bij de betrokken rechtbank. Zo kan de nadruk die er bijvoorbeeld in een procedure wordt gelegd op het treffen van een schikking door de partijen ook worden ervaren als sturend optreden door de rechter om akkoord te gaan met een schikkingsvoorstel. Toegelicht wordt waarom het de verwachting is dat dergelijke onbedoelde neveneffecten optreden. Het belang hiervan is dat duidelijk wordt gemaakt welke afweging is gemaakt tussen de verwachte en beoogde effecten en de mogelijke andere effecten die het experiment kan hebben. Het kan ook van belang zijn mogelijke neveneffecten te inventariseren, opdat de onderzoekers die de evaluatie uitvoeren, kunnen nagaan of die neveneffecten zich hebben voorgedaan.

Ingevolge het vierde lid zal in de toelichting worden beschreven hoe de experimentele procedure verloopt. De bedoeling is dat er een duidelijk overzicht wordt gegeven hoe een zaak van het begin tot het eind verloopt. Dit omvat een uitleg over hoe in de experimentele procedure de zaak moet worden ingediend, welke stukken moeten worden aangeleverd door de partijen, of er eerst een schriftelijke ronde wordt gehouden, hoe de eventuele zitting verloopt, wat daar nog de procedurele mogelijkheden zijn en hoe de procedure wordt afgerond. Daarbij is ook van belang dat duidelijk wordt gemaakt hoe de afwijkingen van de wetten in het experiment aansluiten op de onderdelen van de wetten die van toepassing blijven. De afwijkingen en de regels die van toepassing blijven, moeten tezamen in de experimentele procedure een consistent en logisch geheel vormen. Bovendien moet worden geschetst wat de verschillen zijn tussen het experiment en de reguliere procedure. Die verschillen worden tevens in een overzichtelijke tabel weergegeven.

Artikel 3

Artikel 3 geeft de rechtspraak en de wetgever een keuze tussen een experiment dat een dwingend, facultatief of vrijwillig karakter heeft. Die keuze wordt in onderling overleg gemaakt. In de algemene maatregel van bestuur wordt aangegeven tot welke categorie het experiment behoort en in de nota van toelichting wordt die keuze vervolgens toegelicht (eerste lid).

Als de algemene maatregel van bestuur een experiment dwingend van toepassing verklaart (tweede lid), zijn beide partijen verplicht de experimentele procedure te volgen die op hun zaak van toepassing is. Als bijvoorbeeld bij de rechtbank Limburg een dwingend experiment wordt gehouden voor ontslagzaken, moeten in beginsel alle ontslagzaken die onder de bevoegdheid van die rechtbank vallen, volgens de regels van het experiment worden behandeld. De verweerder kan zich er wel voor de rechter op beroept dat de toepassing van de experimentele bepalingen leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard (artikel 1, zevende lid, van de wet). In beginsel is het uitgangspunt dat de experimenten dwingend van aard zijn. Verplichte deelname aan het experiment bevordert dat zoveel mogelijk een dwarsdoorsnede van alle mogelijkheden in de desbetreffende soort procedure voor de rechter komt. Dan kan na afloop van het experiment in de evaluatie objectief worden beoordeeld of de onderzochte wijze van procesvoering voldoende positieve effecten heeft en in definitieve wetgeving kan worden omgezet.

Als de experimentele procedure facultatief is, dan bestaan de experimentele en de reguliere huidige procedure naast elkaar en bepaalt de eiser of verzoeker welke van die twee procedures hij volgt (derde lid). De verweerder moet deze keuze volgen, tenzij hij er een beroep op doet dat de toepassing van de experimentele bepalingen leidt tot een onbillijkheid van overwegende aard (artikel 1, zevende lid, van de wet). Honoreert de rechter dat beroep, dan kunnen partijen overstappen op de reguliere procedure van Rv en bepaalt de rechter of die overstap naadloos is of dat de zaak opnieuw aanhangig gemaakt moet worden, bijvoorbeeld omdat er eerst een dagvaarding of verzoekschrift en verweerschrift nodig is. De algemene maatregel van bestuur bepaalt hoe de eiser of de verzoeker de rechter op de hoogte stelt van zijn keuze voor de experimentele procedure (vijfde lid). Een facultatief experiment kan een geschikte tussenvorm zijn wanneer een dwingend experiment niet noodzakelijk of te ver gaand wordt geacht, terwijl het wel een oplossing biedt voor het gebrek aan medewerking door verweerders bij vrijwillige experimenten, zoals dat is gebleken uit de evaluatie van de vrijwillige pilots door de rechtspraak.

Ten slotte kan een wettelijk experiment, net als bij de huidige pilots van de rechtspraak, vrijwillig zijn. Dit kan geschikt zijn voor procedures die nu niet onder artikel 96 kunnen vallen omdat ze rechtsgevolgen betreffen die niet ter vrije beschikking van partijen staan, zoals het

uitspreken van een echtscheiding. Het vierde lid van artikel 3 is enkel van toepassing op wettelijke experimenten. Een vrijwillig experiment kan alleen van toepassing zijn met instemming van alle bij de procedure betrokken partijen. Die instemming kan blijken doordat partijen de zaak gezamenlijk indienen of doordat een van partijen de zaak indient en de andere partij de rechter laat weten dat hij daarmee instemt. In de algemene maatregel van bestuur waarin een vrijwillig experiment wordt vastgelegd, wordt dan bepaald hoe de wederpartij de rechter moet laten weten dat hij instemt (zesde lid). Het is bijvoorbeeld mogelijk om daarvoor de systematiek toe te passen die de spreekuurrechter heeft gevolgd. Dan dienen partijen voor de behandeling van de zaak een procesovereenkomst te ondertekenen, waarin zij verklaren te hebben kennisgenomen van het experiment en dat zij instemmen met de behandeling van hun zaak in de experimentele procedure. De griffie zal ervoor moeten zorgen dat partijen tijdig een afschrift van de overeenkomst ontvangen om te ondertekenen.¹ Dergelijke zaken kunnen worden geregeld in de algemene maatregel van bestuur die het experiment vastlegt.

Artikel 4

Artikel 4 helpt de rechtspraak en de wetgever bij het nemen van een beslissing over de duur van een experiment. De maximumtermijn is drie jaar. Dit is vastgelegd in de aanhef van artikel 1, eerste lid, van de wet. In beginsel duurt een experiment dan ook drie jaar, maar er kan voor een kortere termijn worden gekozen. Een experiment dient vanwege het gelijkheidsbeginsel en het rechtszekerheidsbeginsel immers niet langer te duren dan noodzakelijk is om een gedegen evaluatie te kunnen uitvoeren. Daarom dient bij de opzet van ieder experiment aandacht besteed te worden aan de vraag wat de juiste termijn voor het experiment is. Bij het maken van die keuze is bepalend welke termijn nodig is om voldoende informatie te kunnen vergaren om in de evaluatie de doeltreffendheid en de effecten van de afwijkingen van de wetten te kunnen vaststellen. Om een effect te kunnen vaststellen, moet het bijvoorbeeld een bepaalde mate van bestendigheid hebben en daarvoor is tijd nodig. Een en ander moet worden toegelicht (tweede lid).

Artikel 5

Artikel 5 gaat over de coördinatie van de wettelijke experimenten onderling en de coördinatie tussen de wettelijke experimenten en de vrijwillige pilots van de rechtspraak. Het is van belang om bij het vaststellen van het doel, het onderwerp en de inhoud van een experiment oog te houden op de experimenten die al zijn of worden uitgevoerd. Voorkomen moet worden dat experimenten elkaar overlappen, dat uitkomsten van experimenten wellicht met elkaar in concurrentie komen of dat een experiment weinig bijdraagt ten opzichte van eerder uitgevoerde experimenten. Verder is het wenselijk in het oog te houden dat er niet alleen experimenten worden gehouden die zich bijvoorbeeld voornamelijk richten op de-escalatie. Ook de andere doelstellingen van de wet moeten aan bod komen. Bij deze coördinatie worden ook de andere tijdelijke procedures (de pilots) van de rechtspraak betrokken. Experimenten kunnen bijvoorbeeld dienen om te onderzoeken of succesvolle vrijwillige pilots in de vorm van een verplicht experiment eveneens tot positieve resultaten leiden. Uit een pilot kan ook blijken op welke punten een soortgelijk experiment zou moeten worden aangepast om meer kans van slagen te hebben. Daarom is het van belang dat in de toelichting wordt uitgelegd hoe het experiment zich verhoudt tot die lopende en reeds afgeronde experimenten en pilots (tweede lid).

Artikel 6

Artikel 6, eerste lid, geeft een drietal omstandigheden die richtinggevend zijn bij de vaststelling op welke categorieën rechtzoekenden, procedures en vorderingen of verzoeken het experiment betrekking heeft (artikel 2, eerste lid, onder b, van de wet). Experimenten dienen met het oog op

¹ Zie M. Hertogh, M. Batting, C. Boxum, N. Struiksmā en C. Veen, "Zegt u het eens, wat wilt u van de rechter?" Evaluatie van de pilot Spreekuurrechter, Raad voor de Rechtspraak, Research Memoranda, 4/2018, p. 30

de rechtszekerheid en rechtsgelijkheid, zo beperkt mogelijk te zijn in omvang en reikwijdte. Er mag alleen worden afgeweken voor zover dat nodig is voor het doel van het experiment (artikel 1, vierde lid, van de wet). Om die reden worden inhoud en omvang van een experiment in artikel 6 ten eerste zorgvuldig afgestemd op het doel van het experiment, dat altijd in het teken staat van het bevorderen van eenvoudige, snelle, effectieve en de-escalerende geschilbeslechting (onderdeel a). Dit doel is het belangrijkste aanknopingspunt bij het bepalen van de zaken die onder het experiment zullen vallen. Als het doel is een procedure te onderzoeken die eraan bijdraagt dat in echtscheidingen de verstandhouding tussen de echtelieden niet escaleert zodat er betere afspraken kunnen worden gemaakt over de echtscheiding, dan is bepalend welke verzoeken (bijvoorbeeld over alimentatie) die in het kader van een echtscheidingsprocedure kunnen spelen, onderdeel zouden moeten uitmaken van experiment om het genoemde doel te kunnen bereiken.

Ten tweede wordt de afbakening van het experiment medebepaald door de informatie die nodig is om in de evaluatie de doeltreffendheid en de effecten van de afwijkingen van de wetten te kunnen vaststellen. Zodra hier duidelijkheid over is, kan worden bepaald welke omvang het experiment zou moeten hebben (onderdeel b). Alleen als het experiment voldoende informatie oplevert, kan immers de vraag worden beantwoord of de beproefde afwijkingen van de wetten doeltreffend waren en aanleiding geven tot een definitieve wetswijziging. Vervolgens zal ten algemene worden toegelicht op welke wijze hiermee rekening is gehouden (tweede lid) en waarom er een redelijke verwachting is dat in het experiment voldoende informatie kan worden vergaard ten behoeve van de evaluatie (onderdeel b). Van belang is dat de informatie die tijdens het experiment wordt verkregen, zowel kwalitatief als kwantitatief voldoende is. Verder heeft dit onderdeel tot doel te waarborgen dat ieder experiment voldoende omvang heeft om representatief te kunnen zijn (de zogenaamde statistische *power*).

Ten derde moet ook in het oog gehouden worden dat de afbakening van een experiment uitvoerbaar is voor de rechtspraak en toepasbaar door andere betrokkenen bij de experimentele procedure, zoals rechtzoekenden (onderdeel c). De beschrijving in de algemene maatregel van bestuur van de soort zaken die onder het experiment vallen, moet begrijpelijk zijn voor de rechtzoekenden. Als bepaalde burenzaken wel en andere burenzaken niet onder het experiment vallen, kan dat moeilijk navolgbaar en lastig toepasbaar zijn voor rechtzoekenden. Onduidelijke of te gedetailleerde zaakomschrijvingen kunnen er ook toe leiden dat de toelating van zaken tot het experiment steeds een lastige beslissing is voor de desbetreffende rechtbank of dat er regelmatig bij de behandeling van een zaak op de zitting blijkt dat die zaak toch niet onder het experiment thuishoort. Ook op dit punt zal worden toegelicht in de nota van toelichting bij de algemene maatregel van bestuur op welke wijze met deze omstandigheden rekening is gehouden in het experiment.

In het tweede lid van artikel 6 is voorgeschreven dat wordt toegelicht hoe bij de afbakening van het experiment rekening is gehouden met de drie in het eerste lid genoemde omstandigheden.

Artikel 7

Artikel 7 geeft handvatten voor het waarborgen van de toepasbaarheid en uitvoerbaarheid van de afwijkingen van de wetten voor iedereen die beroepsmatig of als partij betrokken is of kan worden bij het desbetreffende experiment. Volgens artikel 2, eerste lid, onder c, van de wet moet in de algemene maatregel van bestuur waarin het experiment wordt vastgelegd, worden geregeld van welke artikelen wordt afgeweken en op welke wijze en onder welke voorwaarden dat gebeurt. In artikel 7 worden nadere handvatten gegeven om rekening mee te houden bij het bepalen van de artikelen waarvan zal worden afgeweken en bij het bepalen van de wijze waarop en de mate waarin dat zal gebeuren. Het is geen limitatieve opsomming, maar het zijn omstandigheden die in ieder geval moeten worden meegenomen bij de opzet van een experiment.

De kennis en vaardigheden die nodig zijn in het kader van de naleving van de afwijkende regels vormen het eerste handvat (onderdeel a). Zo zullen in experimenten die zijn gericht op zaken die vooral door burgers aanhangig zullen worden gemaakt, de afwijkende regels daarom zo eenvoudig mogelijk moeten worden geformuleerd en eenvoudig toepasbaar moeten zijn tijdens een zitting bij de rechtbank. Verder valt onder dit onderdeel ook dat er zo nodig zal worden gezorgd voor opleiding van de betrokken rechters of andere beroepsmatig bij de procedure

betrokken personen. Het kan bijvoorbeeld voor rechters nodig zijn om meer mediation-achtige vaardigheden te gebruiken tijdens een zitting.

Het tweede handvat zijn de financiële gevolgen van de toepassing van die afwijkende regels (onderdeel b). Bij het ontwerpen van een experimentele procedure is het van belang de kosten van de procedure voor alle betrokkenen te bewaken. Als bijvoorbeeld voor een experiment een nieuwe digitale aansluiting moet worden geïntroduceerd tussen systemen in de advocatuur of bij de deurwaarders enerzijds en de rechtspraak anderzijds is vereist, zal dit voor de duur van het experiment naar alle waarschijnlijkheid niet rendabel zijn. Er bestaat immers een risico dat bij de evaluatie blijkt dat de experimentele procedure te weinig positieve effecten heeft om in een definitieve wetswijzigingen te worden omgezet. Dan zijn de digitaliseringskosten waarschijnlijk voor niets gemaakt. De kosten voor de rechtspraak worden afgewogen tegen het verwachte maatschappelijke rendement van de experimentele procedure. Verder vloeit uit dit voorschrift in samenhang met het tweede lid voort dat in de toelichting bij iedere algemene maatregel van bestuur wordt verantwoord wat de geraamde extra kosten zijn van een experiment voor alle betrokkenen. Voor wat betreft de rechtspraak is het van belang aan te geven of er bijvoorbeeld extra kosten voortvloeien uit eventuele aanvullende inzet van rechters of ondersteunend personeel en waaruit die worden bekostigd. Deze toelichting is in overeenstemming met de motie van het lid Van Nispen c.s. bij het wetsvoorstel (Kamerstukken II 2019/20, 35263, nr. 21).

Ten derde worden eventuele consequenties voor de werklast voor alle betrokkenen nadrukkelijk meegewogen bij de beoordeling van voorstellen voor experimenten (onderdeel c). In het regeerakkoord is immers opgenomen dat er bij alle innovaties in de rechtspraak oog is voor de consequenties voor de keten, waaronder de werkdruk. Ook in de hiervoor genoemde motie van het lid Van Nispen c.s. is hiervoor aandacht gevraagd. Onderdelen b en c zijn met elkaar verweven, omdat experimenten met een hogere werklast per definitie ook hogere kosten met zich brengen. Maar zoals hiervoor is uitgelegd zijn er ook kosten die los staan van de werkdruk. Bovendien heeft de werkdruk ook te maken met het prioriteren van werkzaamheden. Zo zal worden ingeschat of een experiment een groot beslag zal leggen op de beschikbare capaciteit in de rechtbank, bijvoorbeeld vanwege de snelheid die gewenst is bij de afhandeling van de desbetreffende zaken.

Ten slotte zal rekening worden gehouden met de effecten van de afwijkende regels op het gedrag van alle betrokkenen in de procedure (onderdeel d). Een van de doelstellingen van het wetsvoorstel voor de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging is immers de-escalatie: het voorkomen dat procedures juridisch op de spits worden gedreven en partijen zich ingraven in plaats van gezamenlijk naar een oplossing te zoeken. Dat bevordert de onderlinge verstandhouding als partijen na de procedure nog met elkaar te maken hebben, bijvoorbeeld omdat ze burens zijn. De gedragseffecten in de experimenten zijn daarom van groot belang. Ze verdienen veel aandacht bij de opzet van een experiment. Daarbij zal het gedrag van alle betrokkenen worden meegenomen en vooral van de betrokkenen bij de zitting, de partijen, de rechter en eventuele rechtshulpverleners, omdat de zitting bij veel experimenten naar verwachting een centrale rol zal spelen. Partijen zullen daar bijvoorbeeld door middel van afwijkende procedureregels, kunnen worden verleid om minder een conflicthouding aan te nemen en op die manier beter een schikking te bereiken. Rechters kunnen worden gestimuleerd om in overleg met partijen tijdens de zitting naar de juiste procesaanpak te zoeken. Advocaten kunnen in hun gedrag worden gestimuleerd om hun cliënten te helpen door breder te kijken dan diens individuele belang in de procedure en te zoeken naar het langetermijnbelang voor alle partijen, zoals bij echtscheidingen waarbij kinderen zijn betrokken.

Zoals vastgelegd in het tweede lid van artikel 7 wordt in de toelichting uitgelegd op welke wijze met al deze omstandigheden rekening is gehouden. De toelichting zal daardoor inzicht geven in hoe het experiment in de praktijk zal worden uitgevoerd en toegepast en wat hierbij van alle betrokkenen wordt verwacht. De Toetsingscommissie kan deze informatie gebruiken bij haar beoordeling van het experiment. Zoals is uiteengezet in de memorie van toelichting bij het wetsvoorstel voor de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging, zullen de deskundige leden in de commissie ook vanuit economisch en sociaalwetenschappelijk oogpunt naar het experiment kijken. Zo zullen zij vanuit hun economische deskundigheid bezien wat de verwachte opbrengst van het experiment voor de maatschappij is en of de procedure een efficiënte procedure oplevert, waarbij de kosten en werkdruk zullen worden meegenomen. En zij zullen beoordelen of het experiment de

verwachte gedragseffecten zal hebben, mede gezien vanuit hetgeen in de wetenschappelijke literatuur bekend is over de gevolgen van prikkels voor het gedrag van degenen die bij de procedure zijn betrokken.

Ingevolge het derde lid ten slotte wordt bij de vaststelling van de afwijkingen van de wetten in het experiment ten minste rekening gehouden met voorgenomen wijzigingen van de wetten waarvan in het experiment wordt afgeweken. Belangrijk is dat voorkomen wordt dat een experimentele procedure moeilijk meer te vergelijken is met de parallelle reguliere procedure als deze laatste tussentijds op fundamentele onderdelen wordt gewijzigd. Dit zou immers problemen opleveren bij de evaluatie. Als een dergelijke wetwijziging op handen is, ligt het niet voor de hand om het experiment te starten. Het derde lid hangt nauw samen met artikel 11. Artikel 11 gaat over wetwijzigingen die worden overwogen nadat het experiment dat erdoor wordt geraakt, is gestart. In artikel 7, derde lid, gaat het erom dat er al bij het ontwerpen en voorbereiden van het experiment rekening wordt gehouden met op dat moment voorgenomen wijzigingen van de wetten. Het houden van experimenten betekent overigens niet dat wetwijzigingen op het terrein van de zes betrokken wetten gedurende de komende jaren niet meer mogelijk zouden zijn. Dergelijke wijzigingen mogen alleen de vergelijkbaarheid van het experiment met de parallelle reguliere procedure niet verstoren.

Artikel 8

Artikel 8 geeft in het eerste lid een leidraad voor de toelichting bij de keuze welke rechtbank of rechtbanken die aan het experiment gaan deelnemen. Er wordt een drietal omstandigheden genoemd waaraan ten minste aandacht besteed zal worden bij het toelichten van de keuze (zie artikel 2, eerste lid, onder d, van de wet). Allereerst is dat de evenwichtige verdeling van experimenten over de gerechten (artikel 8, eerste lid, onderdeel a). Daarbij worden ook de andere tijdelijke procedures (pilots) van de rechtspraak betrokken. De afhandeling van reguliere zaken bij een bepaald gerecht zou anders mogelijk in het gedrang kunnen komen wanneer daar twee experimenten of een experiment en een pilot tegelijkertijd zouden worden uitgevoerd. Ten tweede kan juist de ervaring die een gerecht heeft met een eerdere pilot over hetzelfde onderwerp als het experiment een reden zijn om dat experiment bij diezelfde rechtbank onder te brengen. Ook dit is een omstandigheid waarmee rekening zal worden gehouden (onderdeel b). Dat wil niet zeggen dat deze keuze altijd zo uitvalt. Nog steeds kan worden overwogen om juist voor een andere rechtbank dan de pilotrechtbank te kiezen of om zowel de pilotrechtbank als een andere rechtbank het experiment te laten uitvoeren, om bijvoorbeeld te zien of ervaring met de alternatieve wijze van procederen de afhandeling van zaken in de experimentele procedure ten goede komt. Er zijn verschillende keuzes mogelijk, die tegen elkaar zullen worden afgewogen.

Ten slotte wordt ook aandacht besteed aan de vraag of aard van de zaken die onderwerp zijn van het experiment, aansluit bij het soort zaken die bij een bepaalde rechtbank voorkomen (onderdeel c). Bij de ene rechtbank wordt een bepaalde categorie zaken soms in grotere aantallen aangebracht dan bij een andere rechtbank. Voor een deel kan dat voortvloeien uit een bijzondere kamer bij die rechtbank, zoals de pachtkamer in de rechtbank Arnhem en bij het hof Arnhem-Leeuwarden, of uit een bijzondere bevoegdheid zoals de rechtbank in Rotterdam heeft voor bepaalde scheepvaarzaken. Maar ook als blijkt dat de relevante categorie zaken gemiddeld iets vaker voorkomt bij een bepaalde rechtbank, dient daarmee rekening te worden gehouden bij de aanwijzing van de rechtbank die het experiment gaat uitvoeren. Amsterdam is veelal de plek waar veel internationale ondernemingen met vestigingen in Nederland gevestigd zijn. Daardoor worden er in Amsterdam relatief meer zaken tussen internationaal opererende bedrijven aangebracht. Mocht het – kort gezegd – de bedoeling zijn om in het kader van een experiment een procedure te beproeven die als doel heeft om internationale geschillen efficiënter af te kunnen wikkelen, dan kan de rechtbank Amsterdam vanwege die ervaring een gerecht zijn waarop de keuze valt.

In het tweede lid is de mogelijkheid opgenomen om een rechtbank aan te wijzen die bij de evaluatie van het experiment betrokken zal zijn, zonder zelf aan het experiment deel te nemen. De aanwijzing van deze rechtbank heeft tot doel de experimentele procedure te kunnen vergelijken met de reguliere procedure zoals die wordt gevoerd op basis van de wetten waarvan in het experiment juist wordt afgeweken. Ten behoeve van de evaluatie zal die rechtbank, net als de

rechtbank(en) waar het experiment wordt uitgevoerd, informatie verzamelen over de desbetreffende zaken, zodat de twee manieren van aanpak van de procedure kunnen worden vergeleken.

Artikel 9

Zoals blijkt uit de eerdere artikelen, is een experiment steeds beperkt tot een of meer bepaalde rechtbanken, tot een bepaalde procedure, tot een bepaalde categorie zaken en wellicht tot een bepaalde categorie partijen. Bij elke zaak die wordt aangebracht om in een experiment behandeld te worden, zal moeten worden beoordeeld of die zaak zich leent voor behandeling in de experimentele procedure. Bovendien is het ook mogelijk dat een partij zich met een zaak meldt bij de reguliere procedure, terwijl bij de desbetreffende rechtbank een dwingende experimentele procedure op de zaak van toepassing is. Deze beoordeling van de vraag of de zaak voor de juiste procedure is aangebracht, kan op twee manieren plaatsvinden: bij de indiening van de zaak bij het gerecht of bij de inhoudelijke behandeling. In het laatste geval beroept de wederpartij zich erop dat de zaak niet in de experimentele procedure thuishoort, vergelijkbaar met het bevoegdheidsverweer uit artikel 110, eerste lid, Rv. In artikel 9 is gekozen voor de eerste weg. De gerechten zullen bij indiening van een zaak die mogelijk binnen het experiment valt, beoordelen of die zaak voldoet aan de criteria voor behandeling in het experiment en ervoor zorgen dat de juiste zaak in de juiste procedure terecht komt. Er is van afgezien om dit op de reguliere wijze pas tijdens de inhoudelijke behandeling aan bod te laten komen. Experimenten zullen vaak juist bedoeld zijn om een laagdrempelige toegang tot de rechter te bieden. Bij voorkeur komt op de zitting meteen het daadwerkelijke, inhoudelijke geschil ter tafel. Dit dient niet te worden opgehouden door een discussie over de vraag of geschil eigenlijk wel binnen het experiment past. Bovendien is het ook voor partijen van belang dat zij zo snel mogelijk duidelijkheid hebben over de vraag of hun geschil in het experiment in behandeling wordt genomen. Het belang van de rechtzoekenden staat voorop. Zij mogen niet in een nadelige positie terechtkomen als zij niet op de hoogte waren van het experiment en daardoor niet de juiste route naar de rechter hebben genomen. Dat geldt ook voor rechtzoekenden die een reguliere zaak aanbrengen volgens de regels van het experiment. Want hoewel via verschillende kanalen zoveel mogelijk bekendheid zal worden gegeven aan het feit dat bij een bepaalde rechtbank voor bepaalde zaken gedurende enige tijd een experimentele procedure zal gelden (zie artikel 12), kan het toch voorkomen dat in een enkele zaak niet meteen de juiste procedure wordt gevolgd. Maar ook voor de gerechten zelf is het van belang om zaken zo snel mogelijk in de juiste procedure in behandeling te nemen, om dubbel werk te voorkomen. Daarom is het belangrijk dat de rechtbank die een experiment uitvoert, de zaken die aanhangig worden gemaakt, aan de voordeur zo snel mogelijk controleert. Dat zal doorgaans gebeuren door de griffie, eventueel onder toezicht van een soort regierechter. Het is niet de bedoeling om een voor beroep vatbare beslissing te nemen, het is enkel een administratieve doorgeleiding van de zaak naar de juiste procedure. Daarnaast zal degene die een zaak op de verkeerde manier of voor de verkeerde procedure heeft ingediend, daarvan op de hoogte gesteld moeten worden.

Op basis van artikel 9, eerste lid, onderdeel a, zullen de rechtbanken die deelnemen aan een dwingend experiment, beoordelen of de zaken die mogelijk vallen binnen de afbakening van dat experiment, worden behandeld in de experimentele procedure. Dat betekent dat zij controleren of de zaak valt in de categorie rechtzoekenden, procedures en vorderingen of verzoeken waarop het experiment betrekking heeft. Is er bij een rechtbank sprake van een facultatief of vrijwillig experiment, dan beoordeelt de rechtbank of de zaak in aanmerking komt om behandeld te worden in de experimentele procedure. Bij een facultatief experiment is dit mede afhankelijk van de wijze waarop de eiser of verzoeker zijn keuze voor de experimentele procedure kenbaar heeft gemaakt (artikel 3, vijfde lid). In geval van een vrijwillig experiment is daarbij bepalend of alle bij de procedure betrokken partijen hebben ingestemd met de behandeling van de zaak in de experimentele procedure (artikel 3, zesde lid).

Ingevolge het tweede lid zal in de algemene maatregel van bestuur worden toegelicht hoe eventuele gebreken in de indiening van zaken worden opgelost, zodat de juiste zaken in de juiste procedure behandeld worden. Ingevolge het derde lid zal in de algemene maatregel van bestuur worden bepaald en toegelicht hoe en door wie bij het gerecht wordt bepaald of aangeboden zaken

geschikt zijn voor behandeling in het experiment. Voor het geval er blijkt dat een zaak niet voor de juiste procedure is aangebracht, bepaalt de algemene maatregel van bestuur wat er dan gebeurt: op welke wijze wordt degene die de zaak heeft aangebracht daarvan op de hoogte gesteld en hoe dient die persoon de zaak alsnog op de juiste wijze aanhangig te maken. Kan de zaak bijvoorbeeld intern door de rechtbank worden doorverwezen naar een reguliere zitting of moet de zaak wellicht opnieuw aanhangig worden op de reguliere wijze. In de algemene maatregel van bestuur zal ook worden geregeld welke rechtsgevolgen dergelijke maatregelen om de zaak in de juiste procedure te kunnen behandelen, hebben (tweede lid), zoals voor de verjaring van een vordering of voor de kennisgeving van de procedure aan de wederpartij. Wanneer een zaak is ingediend voor de experimentele procedure bij de desbetreffende rechtbank, maar de zaak valt onder de bevoegdheid van een andere rechtbank, hetzij onder de reguliere procedure of onder het experiment dat ook bij deze laatstbedoelde rechtbank wordt uitgevoerd, dan zal eerstbedoelde rechtbank daar eveneens meteen op te wijzen. In de toelichting bij de algemene maatregel van bestuur zal nog verder worden toegelicht hoe de toewijzing van zaken aan de juiste procedure door de rechtbank wordt georganiseerd.

Artikel 10

Artikel 10 geeft nadere regels voor het aanhangig zijn van zaken in een experiment en voor het overgangsrecht in de algemene maatregelen van bestuur waarin de experimenten worden vastgelegd. Volgens het eerste lid van artikel 10 zal ten eerste worden bepaald vanaf welk moment een zaak in een experiment geacht wordt aanhangig te zijn (eerste lid). Het is van belang om hiervoor een regeling op te nemen omdat het voorstelbaar is dat zaken in bepaalde experimenten informeel of langs elektronische weg worden aangebracht en op een andere wijze dan nu gebruikelijk is ter kennis van de wederpartij worden gebracht. Vanwege de rechtszekerheid in het algemeen en vraagstukken zoals verjaring van vorderingen in het bijzonder, moet het duidelijk zijn vanaf welk moment een dergelijke zaak moet worden geacht aanhangig te zijn. Als het enkele indienen van een formulier bij de rechtbank bijvoorbeeld voldoende is om een zaak aanhangig te maken, is het de vraag of pas wanneer dat formulier ter kennis wordt gebracht van de wederpartij, er sprake is van een daad van rechtsvervolgning die de verjaring stuit in de zin van artikel 316 van Boek 3 BW.

Het tweede lid ziet op het overgangsrecht. Het opnemen van overgangsrecht is voorgeschreven in artikel 2, eerste lid, onder f, van de wet. In het tweede lid van artikel 10 wordt voorgeschreven dat in de algemene maatregelen van bestuur wordt bepaald wat er gebeurt met zaken die aanhangig zijn op het moment waarop de algemene maatregel van bestuur vervalt. In beginsel zal hier hetzelfde overgangsrecht worden toegepast als gebruikelijk is bij wijzigingen in het civiele procesrecht. Dat betekent dat alle zaken die van de eerste tot en met de laatste dag van de werkingsduur van de algemene maatregel van bestuur onder het experiment aanhangig zijn gemaakt, ook worden afgerond volgens de regels van dat experiment.

Zoals artikel 2, eerste lid onder f, van de wet voorschrijft, wordt er overgangsrecht voor zowel het begin als het eind van het experiment opgenomen. Daarom is in het derde lid van artikel 10 overgangsrecht opgenomen die het in een experiment mogelijk maakt om zaken die onder het reguliere procesrecht aanhangig zijn gemaakt voordat de algemene maatregel van bestuur in werking is getreden, met instemming van alle partijen kunnen worden voortgezet met toepassing van het experiment. In dat geval bepaalt de algemene maatregel van bestuur hoe de overgang naar de experimentele procedure verloopt. Deze mogelijkheid vloeit voort uit een voorstel dat de Hoge Raad heeft gedaan bij gelegenheid van de consultatie over het voorstel voor de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging. Hij heeft erop gewezen dat het denkbaar is dat er in de toekomst behoefte bestaat om een zaak die volgens de reguliere procedure aanhangig is gemaakt, verder te behandelen volgens de inmiddels van toepassing geworden experimentele procedure. In reactie daarop is in de memorie van toelichting aangegeven dat dit per experiment is te overwegen en dat de wijze van overstappen van de reguliere naar de experimentele procedure zal worden geregeld door middel van overgangsrecht in de algemene maatregel van bestuur bij dat experiment (Kamerstukken II 2018/19, 35 263, nr. 3, p. 19). Het derde lid van artikel 10 legt deze regeling vast, zodat die verder per experiment kan worden toegepast.

Artikel 11

Artikel 11 bewaakt de eenvormige uitvoering van experimenten. Wijzigingen in de wetten waarvan in het experiment wordt afgeweken, kunnen gevolgen hebben voor de evaluatie. Als tijdens de duur van een experiment de bepalingen in de wetten, waarvan in het experiment wordt afgeweken, zodanig worden gewijzigd dat de vergelijkbaarheid van het experiment met de parallelle reguliere procedure wordt verstoord en daarmee een verantwoord evaluatieonderzoek niet meer kan plaatsvinden, dan moet het experiment worden stopgezet (eerste lid). Het houden van experimenten betekent overigens niet dat wetswijzigingen op het terrein van de zes betrokken wetten gedurende de komende jaren niet meer mogelijk zouden zijn. Wel moet er rekening worden gehouden met de lopende of voorgenomen experimenten. De afronding van die experimenten zal worden afgewogen tegen het belang van de wijziging in het wetsvoorstel van de desbetreffende artikelen waarvan in het experiment wordt afgeweken. Wellicht kan er worden gewacht tot het experiment is afgerond en kunnen de uitkomsten van het evaluatieonderzoek worden meegenomen in het wetsvoorstel. Zie hierover ook de artikelsgewijze toelichting bij het vergelijkbare artikel 7.

Het tweede lid maakt duidelijk dat de afwijkende regels van het experiment zelf, zoals neergelegd in de algemene maatregel van bestuur, niet tussentijds dienen te worden gewijzigd. Dat is evenmin de bedoeling bij gelegenheid van een eventuele verlenging, zoals voorzien is in artikel 3, tweede en derde lid, van de wet. Omdat het op het moment van verlenging nog niet met zekerheid te zeggen is hoe de definitief gewijzigde wet eruit zal zien, moet worden voorkomen dat de procedure tweemaal wordt gewijzigd in relatief korte tijd: op het moment van verlenging en op het moment van inwerkingtreding van de definitieve wetswijziging. De enige uitzondering op deze regel is de gedeeltelijke intrekking van de algemene maatregel van bestuur, die is opgenomen in artikel 4, eerste lid, van de wet. Die gedeeltelijke intrekking is mogelijk indien blijkt dat het experiment tot zodanige onbedoelde gevolgen leidt dat ongewijzigde voortzetting ervan het belang van een goede rechtspleging in het algemeen ernstig schaadt.

Verder is in het tweede lid eenzelfde beperking opgenomen voor wijzigingen in de uitvoering van het experiment door de aan het experiment deelnemende gerechten. Die uitvoering mag niet worden gewijzigd indien dat de vergelijkbaarheid van de experimentele procedure met de parallelle reguliere procedure in de evaluatie van het experiment verstoort. Het is niet altijd goed mogelijk om bij aanvang van een experiment tot in detail een volledig beeld te hebben van de gevolgen van het experiment in de praktijk. De pilots van de rechtspraak hebben geleerd dat het van cruciaal belang is om tussentijds de mogelijkheid te hebben de details van de uitvoering bij te stellen. Alleen al in het belang van de rechtzoekenden is dit noodzakelijk. Ook hier geldt zoals gezegd het criterium dat het evaluatieonderzoek ongestoord doorgang kan vinden als de vergelijkbaarheid in stand blijft.

Artikel 12

Artikel 12 waarborgt dat experimenten voor alle betrokkenen binnen en buiten de rechtspraak kenbaar zijn. Tijdens de parlementaire behandeling van het voorstel voor de Tijdelijke Experimentenwet rechtspleging en vooral in de Eerste Kamer is er terecht veel aandacht gevraagd voor de wijze waarop rechtzoekenden en bij de rechtspraak betrokken beroepsgroepen worden geïnformeerd over het van toepassing zijn van een experiment (zie ook de motie van het lid Van Nispen c.s., Kamerstukken II 2019/20, 35 263, nr. 22). De rechtspraak heeft zelf ook belang bij een goede voorlichting over de experimenten. Dan wordt zoveel mogelijk voorkomen dat de rechtspraak partijen die niet op de hoogte zijn van het experiment en hun zaak in de verkeerde procedure hebben aangebracht, naar de juiste procedure moet begeleiden, zoals is bedoeld in artikel 9. Een juiste keuze voor de juiste procedure is ook in het belang van een goede evaluatie. Als de eiser bijvoorbeeld al een dagvaarding heeft betekend bij de wederpartij, terwijl er voor de desbetreffende vordering een experimentele procedure geldt die met een eenvoudig formulier wordt ingeleid, dan komt de wederpartij door die dagvaarding wellicht anders in de procedure te staan dan in het experiment is bedoeld. Daarom is in het eerste lid van artikel 12 een belangrijke

taak opgenomen voor de bij een experiment betrokken rechtbank(en) en de Raad voor de rechtspraak om aandacht te genereren voor het experiment. Bij ieder experiment zal er voor rechtzoekenden heldere informatie over de gang van zaken rond en in de experimentele procedure in begrijpelijke taal eenvoudig toegankelijk zijn. Het gaat dan vooral om informatie over de periode waarin het experiment wordt uitgevoerd, over de aard van de zaken die in behandeling zullen worden genomen in een experiment en over het aanhangig maken ervan bij het gerecht. De partijen bij de procedure zullen door de rechtbank worden geïnformeerd over de gang van zaken tijdens de procedure. Betrokken beroepsgroepen zullen worden geïnformeerd (zoals deurwaarders, advocaten en rechtsbijstandsverzekeraars) en zo nodig ook bepaalde doelgroepen die door het experiment worden geraakt. Denk bij dit laatste bijvoorbeeld een experiment voor MKB-vorderingen, waarbij MKB-bedrijven via de organisatie MKB Nederland worden geïnformeerd, of denk aan een experiment voor burenruzies of huurschulden, waarvan woningcorporaties op de hoogte worden gebracht. Ingevolge het derde lid van artikel 12 zal in de toelichting bij de algemene maatregel van bestuur waarin het experiment wordt vastgelegd, worden toegelicht hoe de kennisgeving van het experiment in het concrete geval door de rechtspraak zal worden aangepakt.

Ingevolge het tweede lid van artikel 12 houdt de Raad voor de rechtspraak een website bij met een overzicht van de wettelijke experimenten die in uitvoering zijn en van de andere tijdelijke procedures die bij bepaalde rechtbanken worden uitgevoerd (pilots). Het is van belang dat er op een centrale plaats informatie te vinden is over alle van de wet afwijkende procedures. Dat kan op de website van de Raad voor de rechtspraak of op een afzonderlijke website.

Artikel 13

Artikel 13 biedt het onderzoekskader met de uitgangspunten van het evaluatieonderzoek. Het eerste lid gaat over de kern van het onderzoek: of en in welke mate dragen de afwijkingen van de wetten bij aan het doel van de wet en van het desbetreffende experiment. Dragen de afwijkingen bij aan eenvoudigere, snellere, effectievere en meer de-escalerende geschilbeslechting en aan de beheersing of oplossing van het maatschappelijke probleem dat ten grondslag ligt aan het experiment (zie artikel 2, eerste lid)? Die opsomming van vier verbeterpunten van geschilbeslechting is overigens geen cumulatieve opsomming. Een experiment kan zich ook op slechts een of twee van die verbeterpunten richten. Verder zijn eventuele negatieve effecten die voortvloeien uit het experiment uitdrukkelijk onderwerp van het onderzoek.

Binnen dat onderzoekskader zijn nog veel meer vragen te beantwoorden, mede afhankelijk van de aard van het experiment. De Raad voor de rechtspraak heeft daartoe een evaluatieprotocol ontwikkeld dat is gepubliceerd op www.rechtspraak.nl/... [PM] (*Evaluatieonderzoek innovatieve projecten in de rechtspraak: Een handreiking*). Het protocol bevat algemene principes voor het evalueren van pilots en experimenten en een evaluatieformulier met toelichting. Daarin worden richtlijnen en concrete aandachtspunten gegeven voor de ontwikkeling, uitvoering en afronding van een experiment, ter nadere invulling van de wet en dit besluit. Dat protocol zal door de rechtspraak worden gehanteerd bij de opzet, uitvoering en evaluatie van de experimenten. Het zorgt er tevens voor dat de pilots van de rechtspraak en de wettelijke experimenten op gelijke wijze worden behandeld.

De onderzoekers zullen met het oog op artikel 3, tweede lid, van de wet in de gaten moeten houden of er tijdens het experiment voldoende informatie wordt vergaard om de doeltreffendheid en de effecten van de afwijkingen van de wetten in de praktijk te kunnen vaststellen. Als immers de verwachting is dat dat niet het geval zal zijn en dat een verlenging van het experiment alsnog voldoende informatie kan opleveren, moeten de onderzoekers dat volgens artikel 13, derde lid, uiterlijk een half jaar voor afloop van het experiment aan de Raad voor de rechtspraak melden. De Raad zal dan vervolgens de Minister voor Rechtsbescherming verzoeken om op grond van artikel 3, tweede lid, van de wet het experiment eenmalig met maximaal twee jaar te verlengen. Om het besluit tot verlenging weloverwogen te kunnen maken, is in het derde lid tevens voorgeschreven dat de onderzoekers moeten onderbouwen waarom zij verwachten dat de verlenging alsnog voldoende informatie zal opleveren en welke termijn daarvoor nodig is.

Artikel 14

Het is van belang om vanaf de opzet van een experiment helder te maken hoe het experiment zal worden geëvalueerd. Ook de beoordeling van de opzet van de evaluatie maakt immers onderdeel uit van de taak van de Toetsingscommissie. Die zal uit de algemene maatregel van bestuur moeten kunnen opmaken met behulp van welke onderzoeksmethoden en aan de hand van welke criteria in de evaluatie zal worden beoordeeld of en in welke mate de afwijkingen van de wetten tot positieve resultaten hebben geleid. Mede ter ondersteuning van die beoordeling is in het tweede lid voorgeschreven dat wordt toegelicht dat de te gebruiken onderzoeksmethoden valide en betrouwbaar zijn. Dat betekent dat in de nota van toelichting bij de algemene maatregel van bestuur waarin het experiment wordt vastgelegd uitleg wordt gegeven over de aard en de betrouwbaarheid van de methoden en waarom die voor het desbetreffende experiment de meest aangewezen methoden zijn.

Artikel 15

De evaluatie wordt lopende het experiment uitgevoerd. Het evaluatierapport zal immers volgens artikel 3, eerste lid, van de wet ten minste drie maanden voor het einde van het experiment naar de Tweede en Eerste Kamer worden gestuurd. Dat is nodig om tijdig voor het einde van het experiment te besluiten of de experimentele procedure in wetgeving zal worden omgezet. Als dat het geval is, zal de duur van het experiment met maximaal drie jaar worden verlengd (artikel 3, derde lid, van de wet). Op die manier kan de experimentele procedure toegepast blijven worden, terwijl het wetsvoorstel voor de wetwijziging wordt opgesteld en de wetgevingsprocedure doorloopt. Ten behoeve van tijdige toezending van het rapport aan de Tweede en Eerste Kamer, is in artikel 18 opgenomen dat het rapport vier maanden voor het einde van het experiment wordt aangeboden aan de minister en een conceptrapport twee maanden eerder.

De uitvoering van de evaluatie tijdens het experiment is ook van belang om steeds zo snel mogelijk de betrokkenen bij een zaak te kunnen interviewen over hun ervaring in de experimentele procedure. Bovendien moeten de onderzoekers die de evaluatie uitvoeren ook in de gaten houden of het experiment voldoende informatie oplevert om goed te kunnen evalueren en of het volgens de wet, dit besluit en de algemene maatregel van bestuur wordt uitgevoerd (artikel 3, tweede lid, van de wet).

Artikel 16

Artikel 16 strekt vooral tot het borgen van de onafhankelijkheid van het evaluatieonderzoek. Het evaluatieonderzoek is de eerste verantwoordelijkheid van de Raad voor de rechtspraak, in overleg met de Minister voor Rechtsbescherming (eerste lid). De Raad fungeert als opdrachtgever en voert de aanbesteding van de opdracht uit in overleg met het ministerie. In de algemene maatregel van bestuur wordt bepaald welke onderzoeksinstantie of welke individuele onderzoekers de evaluatie zullen uitvoeren (tweede lid). Bij de start van het experiment moeten de onderzoekers immers al meteen aan de slag, zoals hiervoor in de toelichting bij artikel 15 is uitgelegd. Hun namen of de naam van de onderzoeksinstantie die het onderzoek gaat uitvoeren, worden in de algemene maatregel van bestuur opgenomen. Mocht tijdens de duur van het onderzoek een onderzoeker uitvallen die bij naam in de algemene maatregel van bestuur is genoemd, is het niet nodig om ten behoeve van diens opvolger de algemene maatregel van bestuur te wijzigen. In het tweede lid is een machtiging voor de overblijvende onderzoekers opgenomen om zelf de vervangende onderzoeker aan te wijzen.

De onderzoekers en onderzoeksinstanties dienen onafhankelijk te zijn en hun onderzoek onafhankelijk te verrichten (derde lid). Zij dienen op afstand te staan van de rechtspraak en het ministerie. Dat betekent dat er noch vanuit het Ministerie van Justitie en Veiligheid, noch vanuit de Raad voor de rechtspraak of de gerechten aanwijzingen worden gegeven over de te hanteren onderzoeksmethoden, de inhoud en het resultaat van het evaluatieonderzoek. De enige aanwijzingen die gegeven kunnen worden, zijn de aanwijzingen die in de algemene maatregel van bestuur voor het experiment worden opgenomen. Dan is het voor eenieder transparant hoe het

evaluatieonderzoek verloopt. Ook de Toetsingscommissie kan op die manier de aanpak van de evaluatie beoordelen. Er zullen dus van uit het ministerie of de rechtspraak geen leden voor de onderzoekscommissie worden geleverd. Het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid kan als onafhankelijke deskundige optreden en een evaluatie uitvoeren. Dit is in lijn met artikel 3, zevende lid, van de Regeling periodiek evaluatieonderzoek en de toelichting daarbij (Stcrt. 2018, 16632), die op grond van de Comptabiliteitswet 2016 gaat over het periodiek onderzoeken van de doeltreffendheid en doelmatigheid van het overheidsbeleid. Het WODC is een departementale onderzoeksinstituting met een onafhankelijke status in de zin van die regeling. Verder is het voor de onderzoekers van belang dat zij expertise hebben op het gebied van evaluatieonderzoek in het algemeen en wetsevaluatie in het bijzonder.

Tot slot wordt in de toelichting bij de algemene maatregel van bestuur toegelicht hoe ervoor wordt gezorgd dat het onderzoek onafhankelijk kan worden uitgevoerd (vierde lid).

Artikel 17

Artikel 17 gaat over de belangrijke rol van de gerechten bij de evaluatie van het experiment. Voor de onderzoekers is de medewerking van de gerechten waar het experiment speelt van essentieel belang. Het gaat daarbij zowel om de deelnemende gerechten die het experiment uitvoeren, als om de gerechten die zijn betrokken om de experimentele procedure te kunnen vergelijken met de reguliere procedure (artikel 8, tweede lid). Ten eerste verlenen de gerechten de onderzoekers gedurende het experiment zoveel mogelijk toegang tot alle personen, zittingen, dossiers, documenten en andere informatie die nodig is voor het onderzoek. In onderling overleg kan bezien worden of dossiers of dossierstukken in concrete zaken kunnen worden ingezien en of er kan worden gesproken met de bij het experiment betrokken rechters en medewerkers. Het kan bijvoorbeeld nodig zijn om te onderzoeken hoe partijen omgaan met het formulier dat moet worden ingevuld om een zaak aanhangig te maken, of om na te gaan of partijen steeds gebruik maken van een eventueel maximum dat is gesteld aan het aantal bewijsstukken dat mag worden ingediend. Ook het houden van interviews zal een belangrijke onderzoeksmethode zijn voor de evaluatie. Het is voor de evaluatie en de beslissing die er aan het eind van het experiment moet worden genomen over het opnemen van de afwijkingen van de wetten in een wetsvoorstel van belang dat de onderzoekers een goed beeld hebben van bijvoorbeeld de eventuele hindernissen waar de rechtspraak tegenaan loopt. Alleen dan kan er een getrouw beeld worden geschetst van het experiment. Bij dit alles dienen de bescherming van persoonsgegevens van de partijen en het geheim van de raadkamer gerespecteerd te worden. De gerechten zullen in goed overleg met de onderzoekers hierover afspraken maken.

Ten tweede hebben de onderzoekers mogelijk toegang nodig tot alle andere betrokkenen bij de experimentele zaken, zoals de partijen en hun rechtshulpverleners om ook met hen interviews te houden over hun ervaringen in de procedure. Met het oog op de bescherming van de privacy van deze personen mag de rechtbank de contactgegevens van partijen en hun rechtsbijstandverleners niet aan de onderzoekers verstrekken. Het is daarom van belang dat de rechtspraak de procespartijen, hun rechtsbijstandverleners en anderen die beroepsmatig bij de zaak betrokken zijn, zoals deurwaarders, benadert met verzoeken om bijvoorbeeld enquêtes in te vullen of om zich bereid te verklaren om geïnterviewd te worden (tweede lid). Zo kan de rechter na afloop van de zitting aan partijen een enquêteformulier meegeven of om hun toestemming vragen om hun gegevens aan de onderzoekers te geven en om voor een interview benaderd te worden.

Ten derde kan een nulmeting zeer behulpzaam zijn om bij de evaluatie de reguliere situatie te kunnen vergelijken met de gang van zaken tijdens het experiment en te beoordelen of het experiment positieve effecten heeft. Daarom vraagt het derde lid van de rechtbanken om voor zover mogelijk voor de start van het experiment een nulmeting uit te voeren over de in de evaluatie te betrekken onderwerpen. Hiervoor kan overigens ook de vergelijkende rechtbank worden gebruikt, die ingevolge artikel 8, tweede lid, bij het experiment kan worden betrokken. Die rechtbank kan informatie aanleveren over de gang van zaken in de reguliere procedure.

Om deze gang van zaken rond het evaluatieonderzoek in goede banen te leiden, is het van belang hierover afspraken te maken (vierde lid). De onderzoekers zullen daarom in overleg met alle betrokken (deelnemende en vergelijkende) gerechten uniforme protocollen opstellen waarin zij gezamenlijk afspraken vastleggen over de verzameling en aanlevering van alle noodzakelijke informatie en voor het waarborgen van de toegang tot alle informatie en personen die in het eerste lid zijn bedoeld. Het hiervoor in de toelichting bij artikel 13 genoemde evaluatieprotocol geeft al een voorzet voor dergelijke afspraken. Daarin kan bijvoorbeeld worden vastgelegd dat rechters en ander betrokken rechtbankpersoneel tijdschrijven, opdat kan worden gezien of de zaaksbehandeling in het experiment meer tijd kost dan in een reguliere procedure. Met name als er verschillende rechtbanken bij de uitvoering van het experiment zijn betrokken, is het van belang dat de informatievoorziening van de onderzoekers bij al die rechtbanken uniform plaatsvindt. Verder voorkomt het protocol zoveel mogelijk dat er tijdens de uitvoering van het experiment onduidelijkheden ontstaan over ieders rol in het evaluatieonderzoek en bevordert dit het goede verloop van zowel het experiment als het onderzoek.

Artikel 18

Artikel 18 gaat over het rapport waarin verslag wordt gedaan van het evaluatieonderzoek. Uiterlijk drie maanden voor het einde van het experiment moet de minister het evaluatieonderzoek naar de Tweede en Eerste Kamer sturen, samen met zijn standpunt over het omzetten van het experiment in een definitieve wetswijziging (artikel 3, eerste lid, van de wet). Daarom is in artikel 18, eerste lid, opgenomen dat de onderzoekers eerst een conceptrapport opstellen dat uiterlijk zes maanden voor het einde van het experiment wordt aangeboden aan de minister en twee maanden na het conceptrapport het eindrapport aanbieden.

Artikelen 19 en 20

In de slotbepalingen is geregeld dat het besluit in werking treedt op hetzelfde moment waarop de wet in werking treedt (artikel 19) en dat de citeertitel Tijdelijk Experimentenbesluit rechtspleging luidt (artikel 20).

De Minister voor Rechtsbescherming,